

HOLLAND TUDÓSOK LEVELEI MAGYAR TUDÓSOKHOZ.

I.

Roëll H. S. — Szathmárnémethi Sámuelhez

(Franeker, 1693. márcz. 13.).

Plurimum reverendo clarissimoque viro, domino Samueli Nemethi S. P. D. Hermannus Alexander Roël.

Non sine doloris quodam sensu cognovi, fatis cessisse Cl. Pataki magno Ecclesiarum vestrorum malo. Eo enim loco sunt res earum, ut viris indigeant, non minus a virtute et pietate, quam ab eruditione instructos si enim augurari ex praeteritis de futuris liceat, libertati vestræ insidiabuntur jesuitæ, quanto possunt opere, omnesque suas artes adhibebunt, ut spreti injuriam ordinis ulciscantur. Et nosti, vir Cl. nulla foedera tam sancta esse, qua non violare ipsis jocus et ludus sit, si sit e re ordinis ipsorum et Ecclesiae Romanae. Optime omnium vobiscum ageretur, si ita divina providentia moderaretur fata praesentis belli, ut tandem conditionibus aequis paciserentur cum Turcis christiani, vosque esse vestri, ut antea, juris, vestrisque vivere auspiciis et legibus possetis. Forte et si Rege Angliae aliquid vobis praesidii esse posset, si felicius ille posthac contra Gallum bella gereret, subditorumque suorum animos ea ratione sibi magis propitios et faventes faceret. Omnes artes omnesque machinas admovebunt Galli, ut in Anglia, Scotia et Hybernia equitent intestinos motus, quorum metu exercitus magna pars retineatur in istis regnis. Et hanc ob causam copias sedandis istiusmodi motibus pares relictas iri in Anglia, fama fert. Certe hucusque infeliciter satis, et si dicere liceat satis negligenter res suas egerunt Germani; Galli contra ad omnes commoditatis articulos excubarunt, et hinc plerumque victores fuere; multasque regiones suis adjecerunt. Brevi ad nos remeabit Rex magnae Britanniae, ut praesit exercitu nostro. Elector Bavariae id quidem agere videtur omni studio, ut exercitum et res Hispanorum in Belgio sibi commisso melius ordinet, sed longiori tempore indigebit, antequam omnia, quae aliorum incuria vel perfidia collapsa sunt, restituant. Quod spectat Academiam nostram, floret illa, invidentibus aliis. Omnem lapidem moverunt, mihi ut nocerent. Hucusque tamen per Dei gratiam locum meum tueor, et id ago pro virili mea, ut Spartam quam nactus sim, ornam, luctatus aliquo tempore sum cum corporis inbecillitate; nunc tamen, quod Deus bene vertat, melius habere incipio. Operam dabo, quantum pote, ut Commentarius tuus prodeat in dies luminis oras quam emendatissimus. Non dubito, si ex ungve leonem dignoscere licet, quin sit meritus publicum doctorum plausum. Justo diutius haesit apud Cl. Waeyenum, ob alia illius negotia. Doctissimus Nemethi, ut curam hujus operis praecipue geret, ita pollicetur Ecclesiae vestræ egregium virum. Utinam tales essent omnes. D. D. Csengeri et Vespremi non tenent eum studiorum et vitae modum, quem laudare et probare queam. Deus eos convertat. Salveant Cl. viri Bathai et Cepregi et si qui alii me memores vivunt. Tu vero vir Cl, quem valere vehementer gaudeo, longum Eccle-

siae bono vale, et me porro ama, Tuum ex animo. Franekerae a. d. 13. Martii 1693. P. S. Generosus D. Bethlen talis est, ut optima quaque de illo sperare possisti (?).

II.

Roëll H. S. — Szathmárnémethi Sámuelhez

(Franeker, 1696. jul. 29.).

Plurimum Reverendo, Clarissimoque viro Dn. Samueli Nemethi, amico honoratissimo S. P. D. Hermannus Alexander Roëll.

Quod tandem redditus sis Auditoribus tuis, tantoque cum plausu ac fructu veritatem quae ad pietatem est doceas, serio laetor ac gratulor. Utinam porro nobis integrum sit, sedere tranquille ad unius magistri Christi pedes, et medita... (hiányzik, kikopott) que enarrare vias ejus ac mysteria! Si res vestrae ita ut (hiányzik, kikopott) retro labentur, vereor, ne brevi actum sit apud vos de (hiányzik, kikopott) pariter ac libertate. Notae sunt tum Pseudopoliticorum (hiányzik) imprimis Jesuitarum artes. Nihil tam impium, tam injustum, tamque crudele est, quod non illi machinantur et moliantur, ubi possunt. Et plerumque non desunt inter illos, quorum est tueri libertatem ac veritatem, qui malunt aedificare propriam domum, quam Dei, atque adeo publica privatis postponunt commodis ac bonis. Deus omen avertat, vobisque succurrunt. Gratissimum nobis accidit, quod tanto numero ad capiendum ingenii cultum hoc properent gentiles tui, et irriti sunt conatus illorum, qui illos hinc avertere calumniis suis student. Si ego consilio auxilioque promovere illorum studia potero, nunquam illis deero, modo me uti velint, et privatim etiam de dubiis mecum colloqui. Futurum spero, ut nec Te vir Cl. consilii, ne cilios poeniteat obsequii. De collega cognomine Tibi gratulor. Non dubito, quin ille quam nactus est Spartam sit ornatus, cum ad eam rem instructus sit tum naturae egregiis donis, tum artis et doctrinae. Pro munere tuo litterario, gratias ago. Non potui illud nisi volanti oculo perlustrare. Apprime placet, neque ambigo, quin ejusdem notae sint, quae ad ceremonias Mosaicas meditatus es. Commentarius tuus in Epistolam ad Hebraeos tam secunda habuit fata, ut exemplaria fere omnia distracta sint, et typographus novam editionem moliatur. Auctor illi fui, ne id ageret te inconsulto, si quid forte immutatum, vel additum velles. Ea sis scilicet sententia, oportet, ut prima quaque occasione mittas exemplar manu tua correctum, vel auctum. Demere ex dedicatione quoque poteris, quae laudis aliquid Tibi detrahunt, de quo merito antehac conquestus es. Quod pretium attinet exemplarium quae ipse emisti, transeggi ita cum typographo, ut pro singulis solvendi sint 95 Stuferi belgici, ut vocant. Tantum ergo summae decebet. Nolint plus remittere, causatas molestias ac labores in exemplaribus complicandis etc. Quamprimum meae dissertationes philosophicae in lucem prodibunt, faxo ut data occasione accipias. Inter illas una continebit vindicias contra Cl. De Vries cavillationes. Eas ex consilio tuo dedicabo

celeberrimis Professoribus Gymnasiorum vestrorum, ut ita quoque publice testari queam meam erga illos observantiam. Vale longum, Vir Celebre-
rime Ecclesiae tuo tuorumque magno bono, et me (hiányzik, kikopott)
... orro ama, Tui amantissimum (hiányzik, kikopott) Carissimi nominis
Tui observantissimum. Dab. Franekerae a. d. 29. Julii 1696. Salveat
quam humanissime Cl. Collega Nemethi, cui stationem illam ex animo
gratulor.

III.

Roël H. S. — Szathmárnémethi Sámuelhez

(Franeker, 1702. febr. 28.).

Plurimum Reverendo Clarissimo Doctissimo Viro, Dno Samuely
Nemethi, amico honoratissimo S. P. D. Hermannus Alexander Roëll.

Sine mora, Vir Clarissime, tuis lectis, collocutus fui de nova
dedicatione cum D. Solonthai, ut, quo modo desideriis tuis satisficer
quam commodissime posset deliberarem, obtulique meam operam, si quid
esset difficultatis. Miratus interim fueram, negotium illud non fuisse con-
fectum per D. Zilahi, si bene memini, cum res adhuc esset in integro.
Ille si aperte mihi quae inveniret obstacula dixisset, potuissemus in tem-
pore invenire remedium. Sed noluit, ut puto, ex reverentia forte erga
Te, quid in ea dedicatione desideraret, patefacere, neque tamen, donec
de animo Tuo constaret, editionem impedivit. Ego interim horum ignarus
omnia reliqui illius industriae et curae, ratus, nihil illum invenisse diffi-
cultatis, neque mea opera indigere. Saltem non memini illum mihi rem
illam satis clare aperuisse, ut malo huic quod inde ortum occurre
potuisse. Prodiit enim commentarius, sine nova illa dedicatione, dum (?)
obiit Gyselarius, quae superflua fuere exemplaria alii bibliopolae vendita
sunt. Causam, cur dedicatio illa tua illius studio et cura non fuerit
praemissa, nuper demum recte intellegi. Scilicet, quod forte existimaverit
esse in ea quae offendere queant quosdam ex Magnatibus. Sed si rem
aperte elocutus fuisse, potuisses levi mutatione in tempore difficultatem
illam tollere. Si quid mihi cernere datum est, possunt quaedam emolliri.
Exspecto, ut animi tui sententiam hac de re perscribas, et mutes si
quae mutanda putas. Exsequar desideria tua sine mora, quantum fieri
nunc potest. Minari posses typographo, nisi agat ex voto tuo, se in
ipso commentario aliquid mutaturum, ut auctior alibi prodeat cum ipsis
damno. Si tertia editio requireretur, possem ego tuo nomine pacisci, ut
justum exemplarium numerum acciperes et proemium. Quanquam multa
adhuc supersint exemplaria, neque futurum adeo sit, ut tam cito desi-
derentur. Quibus conditionibus pactus fueris cum Gyselario, non satis
memini. Si viveret ille, non difficile foret cum illo transigere. Aequum
fuisse illum non tantum nihil amplius a te exigere, Vir Cl. sed et
honorario testari, quantum cernerit ex illo commentario lucri. Quid fieri
a me velis, Amice honoratissime, significa, dabo operam, ut ne restituam
desideria tua, sed mandata, quantum pote, assequar. Quo loco sint res

nostrae, Dni populares narrare poterunt. Gravi haud dubie bello impli-
cabimur. Faxit Deus, ut felicem et Ecclesiae utilem habeat exitum,
Imperatorisque victorias jesuitae non vertant in vestrum damnum. Utinam
tandem nullam amplius discatur bellum. Mortem Celeb. Waeyeni forte
cognovisti. Filius ejus designatus est Professor extraordinarius. Faxit Deus,
ut magnum decus allaboret Academiae nostrae. Cl. Schotano successor
datus est D. Andala, quem, ni fallor, nosti.

Vale, Vir Clarissime et charissime longum Ecclesiae bono. Salvere
plurimum jube Cl. Collegam cognominem, et reliquos amicos, meque, tui
observantissimum, amare perge. Dab. Franekerae a. d. 28, Febr. 1702.

IV.

Vitrunga Campegius — Bogdányi Sajgó Mihályhoz

(Franeker, 1705. márcz. 19.).

Venerando pl. doctissimoque viro, D. Michaeli Saigovio Bogdani
fratri et symmystae in Domino conjunctissimo, s. p. d. C. Vitrunga.

Quas, vir venerande, ad me dedisti literas a. d. jul. 20. anni
superioris: has accepi a. d. 19. octob. longe mihi gratissimas, quippe et
de valetudine tua optata nunciabant, et de integro tuo in me affectu ac
benevolentiae abunde testabantur. Grave tamen fuit ex iis intelligere,
literas illas meas, quibus judicium meum de erudito et magni laboris
opere Onomatologiae Ecclesiasticae, quod ad me curasti, candide expo-
sueram, et quae ad illius operis vulgandi negotium pertinebant, tecum
communicaveram, ad manus tuas non pervenisse; etsi non dubitem, quin
communis noster amicus, meritissimus vir et in Domino dilectissimus, D.
Udvarhelyi ad te ore retulerit, quae sibi a me commissa erant. Summa
eorum, quae ad te scripseram, erat, opus, illud tuum, licet vere magno
cum labore, industria, eruditione instructum, et ecclesiae Christi utilissi-
mum censeatur, ante tempus belli hoc aeo nostro per totam Europam
diffusi, honeste compositi, aegre reperturum bibliopolas sive typographos,
qui in illud typis describendum sumptus impendant. Etiamsi enim nobis
adhuicdum liceat sub umbra divina benignitatis studiis nostris tranquille
vacare, et belgicae reipublicae status hoc ipso etiam tempore minus
videatur afflictus ac concussus: urens tamen belli aestus distrahit animos
a studiis, certe facit, ut literarum studia magis frigeant, et libri rariores
emptores inveniant. Nosti praeterea, estque illud in hoc negotio primum,
libros plerosque quaeri et emi ex quodam praejudicio, quod emptores de
auctore mente sua praeceperunt, qui si ipsis, in eadem regione natis et
educatis, notus sit, vel aliis scriptis in lucem editis claruerit, facile vel
curiositas videndi cognoscendique de aequalium profectu, vel verae eru-
ditionis aestimatio et cupiditas impetrat, ut qualicunque suo huic satis-
facent affectui. Addo denique illud, in nostro hoc Belgio nullos libros
facilius verum ire, quam commentarios in sacram scripturam, quod con-
cionatorum turba existimet, se ex illis fructum percipere posse majorem.

Si quid sit, quod de non neccesariis scitu argumentis in lucem editur, tardius venduntur libri, etiam auctorum in Belgio celeberrimi nominis; et possem allegare plura, si opus esset, exempla. Ego tamen cum bibliopola Halma, qui nostrae urbis et academie typographiam administrat, serio hac de re loquutus sum, quod caeteris mihi facilior et aptior videretur, ut vere sibi egregiis operibus excudendis magnam comparavit laudem; sed ille tam illo tempore quam etiamnum aliis operis maxime occupatus et impeditus, non quidem plane id recusavit, sed id potius reposuit, expectandum videri, usque quo ipse gravioribus oneribus liberatus esset, et hoc bellum, si Deus voluerit, feliciter terminatum, quando offerendus erat ordinibus Frisiae libellus supplex, quo honeste ab iis peteretur, ut operas levasset parte sumptuum, in impressionem libri faciendorum; quod pacis tempore saepius praestant. Atqui eodem hoc in statu res tua etiamnum est, nec video, quicquam aliud hic cum fructu agi posse. Si placeat tibi haec conditio: asservabo librum tuum mecum, quod facio diligenter; et intentus ero omni occasione commoda, quae se mihi obtulerit: sin potius velis, ut librum ad te exmittam; expecto literas, quibus id signifiques, et depositum: hoc fidis vestrae gentis hominibus primo quoque die committam. Est caeteroquin animus ad tibi in Domino serviendum mihi paratissimus, de quo satis certus sum ipsum te non dubitare. Quo in loco res no-[strae] sint, ex iis intelligere [potes] nostris dilectissimis, qui [has] ad te ferent. Utinam Deo placeret, ut funesto illi [bello], quo tota nunc Europa fere flagrat, succederet pax [a]lma, pax bona et ecclesiae salutaris; et videre nobis communiter liceret pacem Trionis! Certe ut nostra nobis, [sic] vestra etiam patria nobis eordi est; nec cessamus apud dominum pro pretiosis illis ecclesiis, quas in Hungaria habet, ut fas est intercedere. Non [destituit] vos hactenus sua cura et protectione Dominus; nec destituet etiam, quod supplicamur, in posterum. Sed status ecclesiae ubique talis est, ut nemo rationem habeat mirandi, manum Dei castigatricem ostentare flagellum. Vos interea animum non remittere, sed turbulentio hoc statu patria vestra etiam cogitare de religione et literarum studiis gnaviter promovendis, certissime colligo ex iis, qua de vocatione honesta communis nostri amici, viri eximii, Cl. d. Udvarhelyi ad professionem ss. literarum in vestrae urbis gymnasio, nuper admodum fundato sustinendam ad me retulisti. Hanc ipse spartam, sat scio, divina fultus gratia, splendide ornabit, qua haud dubio dignissimus est. Gratulor eam ipsi ex animo, quod cum amica salutatione te non pigebit ipsi significare. Coniunctio vestra optatissima est, et magnum adferet ecclesiae florentis vestrae urbis commodum. Caetera, vir pl. venerande et doctissime, Deum et Patrem communem ex animo veneror, ut te conferret in magnum populi sui usum, et ecclesiae suae decus atque ornamentum; atque eum in finem suo spiritu et gratia te sustineat, fulciat, confirmet, atque in adversis etiam valide consoletur, laboribusque tuis omnibus amplissime benedicat. Vale in Domino fetus (?), et me tui amantem ac [reverentem] amare perge. Scripsi Franekerae a. d. 19. (mart.) 1705.

V.

Andala Ruard — Baczoni Incze Mátéhoz

(Franeker, 1718.)

Viro plurimum reverendo, eruditissimo, pientissimo amicissimoque D. Matthaeo Baczoni, sanioris phil. et ling. orient. in collegio claudio-politano celeberrimo professori, S. P. D. Ruardus Andala.

Gratissimae mihi fuere humanissimae Tuae, quas iterum ad me dedisti, literae, ad quas hac vice respondere commoda mihi oblata occasione praetermittere non debui. Doleo revera, quod hac in parte officio meo erga Te et plurimos alios amicos quam optime in me affectos desini; quod tamen negligentiae aut minus sincero affectui et amori ne imputetur vehementer tam Te, quam alios rogatos velim. Literas inclusas ad Rev. fratrem transmisi Groningani: ipse enim cum doctissimo D. Wiski eo, ubi Academia est restituta, et duo novi sunt theologiae professores, Cl. D. Driessen, nuper V. D. minister Ultrajectinus, discipulus egregius Clar. Roëllii, et Cl. D. Verbrügge, ante professor Linganus, se contulit. Quod quidem ego mirabar, si quidem in Tui gratiam ipsi heic procura veram liberam bursam; sed idem beneficium illic quoque obtinuit, una cum D. Wiski, a quo socio se forte divelli noluit. Interim gravissima calamitas pressit totam fere provinciam Groninganam, et quoque partem orientaliorem nostrae Frisiae, Groninganae vicinam; mare enim admodum altum et procella diuturna commotum aggeres maritimos perrupit et inundavit multos agros in nostra, sed longe maximam partem in provincia Groningana, nec minus in comitatu Embdano, in tractu Bremensi, Hamburgensi etc. Deo benedicente resarcietur facile jactura nostrae Provinciae, difficillime Groninganae; sed irreparabilis videtur esse in Fisia orientali. Homines et jumenta interierunt magno numero. In nostra provincia pauciores homines cum jumentis, aedificiis dirutis et loco motis; in Groningana aliquot centeni, ultra 1500. In comitatu Embdano aliquot millia, et sic porro. Utinam Deus avertat suam iram ab hisce regionibus, et nobis sit propitius. Quando ad meas manus pervenerint centum ducati, quorum 60 fratri D. Mart Baczoni, ceteri 40 D. Wiski sunt destinati, curabo Deo volente, ut tuto et secure ad praedictus Dominos transmittantur. Postquam nummi probe ad me curati erunt, prima data occasione clar. Dominum ea de re certiore faciam. In praesentia mitto ad te disputationes duas philosophicas, quo modo mihi extorta sit prior, videbis in ejus initio; addidi theologicas hoc anno ventilatas, de Suspenso Deut. 21:22. — coll. Gal. 3. Jer. 40:6—8. et Jud. 7. 9. coll. Zach. 3:2. Quod reliquum est, Deum supplex rogo, ut clementer tandem aliquando liberet patriam vestram afflictissimam, ei succurrat, et det tempora refrigerii, pacem, tranquillitatem, ad gloriam Nominis sui et vestrum solatium; denique ut te diu salvum et incolumem servet in bonum et emolumentum scholae, ecclesiae et patriae. Salve plurimum a me, vale longum, et me amare perge. Dabam Franequerae A. D. 5. Non. Mart. Anno MDCCXVIII.

VI.

Andala Ruard — Baczoni Incze Mátéhoz

(Franeker, 1719. jul. 23.).

Plurimum reverendo, clarissimo, piissimo, amicissimoque viro D. Matthaeo Baczoni S. P. D. Ruardus Andala.

Id si quisquam, tu vir clarissime de me meritus es optimo tuo erga me affectu, nec non pietate et eruditione tua, datisque ad me literis amoris et humanitatis tuae testibus, ut grata mihi sit, semperque futura sit, tui memoria et recordatio. Quapropter committere neutiquam debui, ut rev. tuum fratrem sine quibusdam ad te literis dimitterem. Fratrem tuum ad nos venientem videre, salutare, cum eo aliquoties, dum heic commoratus est, colloqui, maxime cum sit vir pius, eruditus, modestissimus meique amantissimus, mihi sane fuit gratissimum. Post tuum a nobis discessum semper poenituit me, quod tibi prodesse non potuerim. Sed hoc eo magis me impulit, ut popularibus tuis, maxime vero reverendo fratri tuo inservirem. Habuere etiam mei solius conatus (nemine collegarum conscientia, quibusdam etiam alias improbantibus) Deo benedicente et favente, difficillimis licet patriae nostrae temporibus, optatum successum et eventum. Quibus rationibus motus anno praet. apoligiam pro vera et saniore philosophia scripserim, et in praesentia alteram, cuius titulus est Cartesius Verus Spinozismi Eversor, et Physicae Experimentalis Architectus, ex rev. fratre cognoscet. Praeter pristinos apertos Cartesii adversarios prodire et prodere se jam cooperunt illi, qui se Cartesianos esse olim mentiti sunt, eorumque discipuli; his h. t. occurrere et se opponere necesse est. Post paucos dies ad finem perductus erit hic meus tractatus. Proposueram per rev. fratrem jam mittere; sed desiderantur adhuc paucae plagulae. Adeoque hac vice id praestare quod volueram, non potero. Ceterum te divinae tutelae commendando, Deumque precor, ut patriae tuae benedicat omni benedictione corporali et spirituali, eamque liberet omni molestia et afflictione, teque in longum tempus servet salvum et in columem in bonum patriae et ecclesiae. Vive, vale et me amare perge.

Dabam Franequerae A. D. X. kal. Aug. Anno MDCCXIX.

A magyar nemzeti muzeum kézirattárában az irodalmi levelezések között őrzött eredetiekből közli:

ZOVÁNYI JENŐ.

ÉNEK, PAPOK FELAVATÁSÁRA, A XVII. SZÁZAD ELSŐ FELÉBŐL.

A »Canones ecclesiastici in quinque classes distributi etc. Papae. 1625.« című könyvnek, a kolozsvári ev. ref. collegium könyvtárában található példánya végéről érdekes feljegyzéseket közöl Dr. Török István az Erdélyi Muzeum ez évi februári füzetében. A márciusi füzetben Erdélyi Pál közli Pathai, énekének hibátlanabb szövegét Tóth Ferenc Analectaiból s a szerzőről és a szereztetés idejéről mondottakat egészít ki.